

Справа «Мастроматео проти Італії» (Mastromatteo v. Italy)

У рішенні, ухваленому 24 жовтня 2002 року у справі *Мастроматео проти Італії*, Суд постановив, що:

- не було порушення ст. 2 Конвенції щодо права на життя з огляду на застосування запобіжних заходів;
- не було порушення ст. 2 Конвенції з огляду на процедурні гарантії.

Обставини справи

Заявник, п. Рафаель Мастроматео, громадянин Італії, народився у 1933 році і проживає в м. Цініало Бальзало (провінція Мілан). 8 листопада 1989 року син заявника був убитий трьома злочинцями, які залишали місце злочину після вчинення пограбування банку. Пізніше було з'ясовано, що двоє з них відбували покарання у вигляді позбавлення волі відповідно до вироків суду за повторне вчинення злочинів із застосуванням насильства. На час розгляду справи в Суді один із злочинців, котрий здійснив фатальний постріл, вже був умовно-дostroково звільнений, а до іншого застосовувався режим часткового нагляду. Судді, відповідальні за виконання цих вироків, застосували до одного зі злочинців умовно-дostroкове звільнення, а до іншого – режим часткового нагляду, оскільки за звітами адміністрації в'язниці їх поведінка свідчила про те, що вони не були небезпечні для суспільства. Пізніше були винесені вирoki щодо продовження термінів ув'язнення цих злочинців. Заявник звернувся за отриманням відшкодування відповідно до закону, який передбачав компенсації жертвам тероризму та організованої злочинності, проте ця вимога не була задоволена. Спочатку йому було відмовлено Міністром внутрішніх справ, а потім – Президентом Італії.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ст. 2 Конвенції, заявник скаржить на те, що рішення суддів, відповідальних за виконання вироків, яким засудженим було надано умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання, в подальшому і призвело до вчинення ними вбивства його (заявника) сина.

Щодо питання, чи впровадження системи альтернативних ув'язненню заходів передбачає відповідальність держави за їх застосування згідно зі ст. 2 Конвенції, Суд зазначив, що один з убивць був умовно-дostroково звільнений від відбуття покарання, тобто знаходився поза межами в'язниці. Однією з важливих функцій в'язниці є захист суспільства, проте Суд визнав легітимною мету соціальної реінтеграції засуджених. Він звернув увагу на те, що законодавство Італії містить положення про надання права на відбуття покарання поза межами в'язниці тим ув'язненим, котрі відбули частину строку позбавлення волі, який залежить від тяжкості вчинених ними злочинів. Більш того, від ув'язнених очікують вияву щирого бажання взяти участь у програмі реінтеграції. Оцінка небезпечності таких ув'язнених для суспільства покладається на відповідального за виконання вироку суддю, який для винесення правильного рішення звертається до адміністрації в'язниці, а також, якщо необхідно, до поліції. Суд зазначив, що законодавство Італії накладає обмеження на застосування альтернативних заходів щодо членів злочинних організацій. Суд вважає, що запроваджена в Італії система альтернативних заходів забезпечує достатні засоби захисту для суспільства, про що свідчать статистичні дані, надані державою-відповідачем, які показують, що злочинцями, які підпорядковуються режиму обмеження волі, а також особами, які підлягали умовно-дostroковому звільненню від відбуття покарання, було вчинено незначну кількість нових злочинів. Відтак, немає підстав вважати, що система реінтеграційних заходів, котра застосовувалася в Італії на час розгляду справи, повинна піддаватися сумніву з посиланням на ст. 2 Конвенції. Щодо того, чи прийняття та впровадження альтернативних заходів означає невиконання обов'язку, передбаченого ст. 2 Конвенції, Суд зазначив, що у даному випадку юридично значимим був ризик для життя членів суспільства в цілому, а не для одного чи декількох індивідів.

Надаючи дозвіл на застосування альтернативних ув'язненню заходів, суддя, відповідальний за виконання вироків, обґрунтував своє рішення звітами адміністрації в'язниці, які містили позитивну оцінку поведінки ув'язнених. Суд вважає, що не було підстав припускати, що звільнення цих людей могло спричинити реальну та безпосередню загрозу для життя інших осіб. Крім того, не було підстав для застосування до них додаткових заходів відразу ж після їх звільнення. Суд звернув увагу на той факт, що один з них був звільнений із в'язниці відразу після того, як інший співучасник використав таке умовно-дострокове звільнення для переховування від правосуддя з метою уникнути подальшого нагляду. Проте це, на думку Суду, не дало підстави для занепокоєння, оскільки не було доказів, які б вказували на те, що наслідком умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання буде вчинення ним злочину, що призведе до позбавлення життя особи. Як наслідок, Суд вважає, що не було встановлено, що звільнення ув'язнених спричинило невиконання судовими органами завдання захисту права на життя сина заявника. Тому Суд дійшов висновку про відсутність порушення ст. 2 Конвенції, спричиненого начебто недостатньою старанністю судових органів у виконанні їх повноважень.

Оскільки на час розгляду справи вбивці були ув'язненими за обвинуваченням держави, Суд вважає, що її процесуальний обов'язок полягав у тому, аби встановити обставини смерті сина заявника. В результаті розслідування злочинці були визнані винними у вчиненні вбивства, засуджені до продовження термінів позбавлення волі, а також на них було покладено обов'язок відшкодувати заявнику шкоду. Отже, Суд вважає, що держава виконала обов'язок, покладений на неї відповідно до ст. 2 Конвенції у частині гарантій процедури розслідування.

Щодо того, чи процесуальні зобов'язання згідно зі ст. 2 Конвенції потребують такого засобу судового захисту, за допомогою якого може пред'являтися скарга до держави, Суд зазначив, що вимога про відшкодування шкоди заявнику була відхилена на тій підставі, що закон, на який він посилається, не стосувався даного випадку. Однак він міг пред'явити позов до держави за недбалість, скориставшись одним з двох засобів судового захисту, а саме: судовим позовом проти держави згідно зі ст. 2043 Цивільного кодексу Італії або ж позовом проти суддів, відповідальних за виконання вироку, згідно з Актом про відповідальність суддів (закон № 117). У зв'язку з цим, Суд дотримується думки, що ст. 2 Конвенції не накладає обов'язку на державу забезпечити відшкодування шкоди на основі суворої відповідальності. Як наслідок, Суд вважає, що відповідно до ст. 2 Конвенції процедурні вимоги були дотримані.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.